

8. Рот Й. Иов : [роман] / Йозеф Рот ; [пер. с нем. Ю. Архипова] ; Марш Радецкого : [роман] / [пер. с нем. Н. Ман]. – М. : Terra – книжный клуб, 2001. – 480 с.
9. Blanke H.-J. Joseph Roth. Hiob / H.-J. Blanke. – Köln : Kippenheuer&Witsch, 1974. – 216 S.
10. Roth J. Das falsche Gewicht. Drei Erzählungen / Joseph Roth. – Berlin und Weimar : Aufbau-Verlag, 1987. – 180 S.
11. Roth J. Hiob. Roman eines einfachen Mannes / Joseph Roth. – Köln : Kippenheuer & Witsch, 2001. – 217 S.

УДК 821.161.1(477)

Дмитро Дроздовський, канд. філол.н.,
Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України

Аутичне мислення протагоніста роману «Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона як вияв постпостмодерністського гуманізму: досвід неокантіанства

У статті досліджено, як у мисленні протагоніста роману «Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона поєднано сциєнтистську орієнтованість і гуманізм, експлікований у нових формах вираження. Кристофер має проблематизовані комунікації з іншими людьми, водночас його поведінка детермінована бажанням встановити істину. Здатність говорити правду постає для юнака чинником порозуміння й уникнення фіктивних реальностей, у яких живуть люди. Окреслено спроби повернення в сучасному англійському романі до дослідження людини як основного орієнтира в дискурсі літератури та річищі літературознавчих студій. У полемічний спосіб розвинуто міркування Б. Шалагінова про кризу сучасного літературознавства й літератури як простору «сенсоутворювальних начал». Досліджено світоглядну специфіку мислення протагоніста роману «Дивний випадок із собакою вночі», наголошено на особливостях емпатії протагоніста, реактуалізації у його світосприйнятті просвітницьких тенденцій. Визначено перспективність філософських підходів (кантіанства) до вивчення літератури постпостмодерністського періоду.

Ключові слова: «Дивний випадок із собакою вночі», М. Геддон, постпостмодернізм, кантіанство, гуманізм.

Dmytro Drozdovskyi. Autistic mind of the protagonist of M. Haddon's novel "The Curious Incident of the Dog in the Night-Time" as a representation of post-postmodernistic humanism: neo-Kantianismus experience

In the paper, it is outlined that thinking of the protagonist of M. Haddon's novel "The Curious Incident of the Dog in the Night-Time" combines scientific orientation and humanism explored in new forms of expression. Christopher has problematic communications with other people, while his behavior is determined by the desire to establish the truth. The ability to tell and share the truth appears to be a factor in understanding and avoiding fictitious realities in which people live. Besides, it has been outlined the attempts to return in contemporary English novel to the study of human beings as the main reference point in the discourse of literature and the key point of literary studies. In a polemical way, B. Shalahinov's view on the crisis of contemporary literary criticism and literature as a space of "sense-creative principles" has been spotlighted. The philosophical way of thinking of the protagonist in "The Curious Incident of the Dog in the Night-Time" has been explored, the peculiarities of protagonist's empathy have been emphasized, the re-actualization of the Enlightenment tendencies have been studied. The perspective of philosophical approach (Kant's philosophy) to the research of post-postmodernistic literature is determined.

Key words: *"The Curious Incident of the Dog in the Night-Time", M. Haddon, post-postmodernism, Kant's philosophy, humanism.*

Постановка проблеми. В англійському постпостмодерністському романі значною мірою оприявлено філософські проблеми, які детермінують розгортання окремого дискурсу, що інспірує появу сенсів, здатних переорієнтувати літературу й літературознавство до осмислення людини. Важливість вивчення такого дискурсу визначає актуальність наукової проблеми, що має важливе значення для розуміння специфіки (світоглядно-філософської, жанрової, поетологічної) сучасного англійського літературного процесу.

Так, у романі М. Геддона «Дивний випадок із собакою

вності» (2004 р.) [6] представлено мислення людини, яка в силу особливостей генетики має неврологічний розлад, спричинений браком дзеркальних нейронів (синдром Аспергера), які унеможливають традиційну поведінку, наприклад, в аспекті співчуття іншим, проектування себе на місце іншого тощо. Кристофер може бути тільки собою й ніким іншим. Із цього й випливає окреслена в романі теорія «простих чисел», яка для протагоніста роману має генетичне пояснення.

В англійському постпостмодерністському романі особливо чутливою постає проблема правди, експлікована на різних рівнях. Кристофер не здатний розрізнити правди від неправди, він не може «зчитувати» даних у результаті комунікації за допомогою невербальних засобів свого співрозмовника. Водночас протагоніст позбавлений традиційних для суспільства форм співчуття й співпереживання щодо проблем, які переживають інші. Його «емпатія» полягає в тому, щоб люди робили все для того, що буде мати для них справжню користь. Проте сам процес отримання користі (психофізичної, пов'язаної зі здоров'ям, тощо) у свідомості протагоніста передбачає певну «механізацію», що означає здатність головного героя прогнозувати результати власної діяльності, а також діяльності інших через максимальну елімінацію людського компонента й послуговування принципами «формальної логіки». Зовнішній світ для Кристофера означає зустріч із «небезпекою», позаяк персонаж роману не може прорахувати причиново-наслідкових зв'язків, що виникають у зовнішньому стосовно Кристофера світі в силу актуалізації непрогнозованого людського чинника.

Аналіз досліджень проблеми. Сучасний англійський роман значною мірою орієнтований на репрезентацію людини в її взаємостосунках із зовнішнім світом, а також власним внутрішнім психічним життям. У літературознавчих дослідженнях не раз доводиться натрапляти на думку про важливість вивчення людини як основного об'єкта й чинника літературно-філософського

дискурсу. Так, Б. Шалагінов у статті «Література і наука про літературу в сучасному відкритому суспільстві: проблемні точки» ставить питання про кризу сучасної літератури й літературознавства, які віддалилися від осмислення людини як свого основного орієнтира: «Створене близько 200 років тому, літературознавство стало, поряд з історією, найважливішим відгуком на кантіанство з його фундаментальним гаслом: «Людина — це не засіб, а мета». Закінчення доби Модерн, яке ми пережили, можна виразити в кантіанських поняттях як кінець людини як «мети». Розробивши величезний аналітичний апарат і довівши його до вражаючої витонченості, літературознавство нині втратило свій головний орієнтир — людину» [5, с. 271]. Дослідник ставить перед сучасним літературознавством (але також і філософією, культурологією тощо) кілька гострих питань, наголошуючи на тому, що їх нерозв'язання може стати кінцем літературознавства як науки; в іншому разі потрібно знайти новий термін на позначення тих студій, у які трансформувалося класичне літературознавство. «Література, а одночасно з нею і філософія, нині втратили свою роль у формуванні сенсоутворювальних начал і головних цінностей — тобто те, що якраз відрізняє європейську культуру від мусульманського Сходу» [5, с. 271]. Проте дискурс сучасного англійського роману постає своєрідною відповіддю на ті полемічні питання, які ставить Б. Шалагінов у контексті втрати літературою здатності формувати «сенсоутворювальні начала» [5, с. 271].

Дослідниця канадської літератури Н. Овчаренко звертає увагу на те, що «взаємини факту й художньої вигадки — провідна тема історіографічної металітератури — є досить неоднозначними. Адже художній твір не є автономним і лінгвістичним конструктом, а завжди обумовлений складовими ширшого контексту: специфікою відносин у суспільстві, історією, ідеологією. Звідси виникає потреба досліджувати онтологічну природу та функціонування літератури, а також процеси, що отворюють та

підтримують її існування» [4, с. 47]. Зазначена тенденція знаходить увиразнений вияв в постпостмодерністському англійському романі, у якому ідеться саме про дослідження онтологічної природи не лише літератури, а й культури (мистецтва) загалом, причому показана можливість існування такого розуму, що прагне пізнати світ не як річ-у-собі, а в системі чітких закономірностей, що унеможливають маніпуляції та творення симулякрів реальностей. Чуттєвий аспект пізнання дійсності — перший етап, на якому людина осмислює реальність навколо себе. Проте розум Кристофера у романі М. Геддона ніби вбирає в себе математичні процедури та інструменти дослідів, притаманні природничим наукам. «Для того щоби стати хорошим астронавтом, треба бути розумним, а я розумний. Також треба знатися на тому, як працюють механізми, і я добре знаюся на тому, як працюють механізми. Також треба, щоби тобі подобалося бути на самоті в малесенькому космічному кораблі за тисячі й тисячі миль від земної поверхні, щоби не було нападів паніки чи клаустрофобії, щоби ти не сумував за домівкою та не збожеволів» [2, с. 54]. У такому разі Кристофер прагне навчитися бачити світ на «атомарному» рівні, виявляючи його причиново-наслідкові закономірності (у його баченні аналогом «атомарності» є концепція «простих чисел»). «Коли я був малий, то не розумів, що в інших людей є власна свідомість. І Джулі сказала Матері й Батькові, що мені довіку буде важко це збагнути. Але тепер мені не важко. Оскільки я вирішив, що це така загадка, а якщо це загадка, то завжди є спосіб її розв'язати» [2, с. 118]. Така стратегія пізнання балансує з іншим різновидом розуміння світу, у якому акцентовано на виявленні власної інтерпретації від фактів, а не лише репрезентація «ізолюваних суджень». Для більшості ізолювані судження не можуть стати частиною власного досвіду, а отже, органічною частиною людини. Важливо створити авторську інтерпретацію фактів і подій, виявляючи свою індивідуальність. Лише за допомогою інтерпретації вдається досягнути розуміння світоустрою й

відповідним чином сконструювати свій життєсвіт. Кристофер — персонаж, який пропонує нетипове бачення, яке, проте, цілком вкладається в постпостмодерністський (метамодерністський, за Т. Вермюленом і Р. Ван ден Аккером [9]) принцип існування світу як хитання між двома мисами (модель *метакзису*).

Мета статті полягає у репрезентації сучасного англійського роману як особливого художнього феномену, у якому експліковано інакший погляд на емоційність, представлену як джерело небезпек, так і форму творчої зміни дійсності навколо людини. Неможливість прорахувати наслідки «людської компоненти» стає для персонажа роману М. Геддона небезпекою. Б. Шалагінов наголошує на тому, що здатність творчо змінювати дійсність є надзвичайно важливим умінням (дозволимо доволі розлогу цитату, яка містить одразу кілька проблем, поставлених перед сучасним літературознавством). «Кант дослідив систему мисленнєвих інстанцій, яка має упорядковувати і гармонізувати цей «хаос» («кліповість»). Систематизація «хаосу» була підказана йому філософією Джона Локка і так званім «феноменом Робінзона Крузо». Адже перед цим героєм книжки Дефо поставала психолого-педагогічна проблема, аналогічна нашій сучасності: як в умовах чужої реальності зупинити і упорядкувати агресію «кліпових» вражень шляхом їхнього правильного відбору, аналізу, прийняття рішення та адекватного вчинку?

Завдання просвітницької педагогіки полягало в тому, щоб навчити учня самостійно систематизувати цей «хаос» («кліповість») за допомогою виявлення в них закономірностей, тобто шляхом розкладення емпіричних явищ на закони з обов'язковим наступним їх «збиранням» у вигляді уже нової, інтелектуально збагаченої, раціоналізованої реальності. Цим самим людина інтелектуально піднімалася над хаосом, а не потрапляла до нього в залежність.

<...> кантівська система гармонізації «хаосу», «мозаїки», <...> була спрямована на творче освоєння самої

реальності. Якщо під цим кутом зору, то художня література якраз упорядковувала «хаос реальності» тим шляхом, що естетизувала його і представляла як художній образ» [5, с. 274]. У згаданому романі М. Геддона, що став основою для численних сучасних театральних перетворень, зокрема, представлених і в Києві, «хаос реальності», про який пише Б. Шалагінов, покликаючись на І. Канта, «знімається» не через «естетизацію», а через відмову від стратегій мислення, які в результаті можуть породжувати несправжні сутності (принцип леза Оками). Кристофер, чийому мисленню властиві риси «просвітницької педагогіки» (він так само прагне виявляти закономірності, розкласти «емпіричні явища на закони» тощо), не розуміє художньої літератури, позаяк та містить метафори. Водночас поведінку героя навряд чи можна схарактеризувати як таку, що не протистоять хаосу дійсності. «Кліповість» мислення для персонажа є результатом людської емоційності, яка призводить до часткового розуміння навколишньої дійсності, а отже, провокує численні конфлікти. Кристофер прагне уникнути бар'єру між справжньою дійсністю та світом фейків і симулякрів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз роману М. Геддона «Дивний випадок із собакою вночі» засвідчує, що тема осмислення стосунків між людьми набуває особливої значущості в сучасному англійському романі. Кристофер розуміє, що батьки створили фіктивну реальність для нього, і момент усвідомлення цього вчинку є чи не найбільшим ударом для підлітка (кульмінація роману). Протагоніст спостерігає, як суспільство породжує викривлені смисли, що сукупно формують окрему фейкову реальність, у якій і перебувають люди. «Механізація» життя для героя твору М. Геддона є єдиною можливістю протистояти фейкам, на чому наголошує Б. Шалагінов. Водночас свідомості персонажа притаманна «кантівська система гармонізації «хаосу», «мозаїки», <...> спрямована на творче освоєння самої *реальності*» [5, с. 274]. «Зоряним небом», що розбурхує уяву хлопця, є математика й точні науки, які дають можливість

просунути в розумінні основ світобудови. Процес пізнання викликає в підлітка те, що, за Кантом, подібне до пізнання *Піднесеного*. Крім того, Кристофер творчо освоює реальність навколо себе, пропонуючи нові смисли й нове знання. Якщо точніше, то підліток постає ретранслятором наукового знання в соціальному середовищі, сприяючи у такий спосіб стиранню межі між трьома ключовими для Б. Латура [7, с. 5], дискурсами: натуралізації, соціалізації та деконструкції. Проте таке «стирання» є формою унеможливлення часткового знання, що породжує фейки та є джерелом фіктивної дійсності.

Свідомість юнака не є «кліповою» саме з огляду на те, що він прагне розкласти реальність навколо себе на систему причинно-наслідкових зв'язків, які й унеможливають сприйняття світу в стереотипованому вигляді, якому притаманна світоглядна редукція. Знання з математики допоможуть юнакові розробити нову теорію або модель, що може знайти застосування як у науковому світі, так і в соціальному просторі. Герой роману М. Геддона прагне, щоб у світі функціонували стосунки між людьми на основі принципу леза Оками. Формою порятунку для персонажа є певні механічні дії, у своїй суті математичні (обрахунок машин, звернення уваги на певний колір об'єктів та їх калькуляція тощо), проте він не тікає до віртуальної реальності, яка не прийнятна для нього в силу браку дзеркальних нейронів. Кристофер не може проектувати себе на будь-яке інше «Я», а, скажімо, захоплення комп'ютерними іграми або ж втеча в соціальні мережі віртуального середовища передбачала б формування віртуальної ідентичності або ідентичності геймера.

В англійському постпостмодерністському романі поставлено питання про стратегії збереження власного «Я» в умовах інтенсивного «дискурсу неправди», породженого тим, що люди втратили можливість довіряти одне одному. Поняття «довіри» має важливе значення для персонажа роману, хоч воно й знаходить біологічне розв'язання: якщо ти здатний комусь довіряти, то поруч із цими людьми чи

людиною ти в безпеці. Під час мандрівки потягом Кристофер шукає «надійних» партнерів, які б могли допомогти «гармонізувати хаос». Відчуття довіри в романі зображено як базове для людини, воно дає можливість перебувати в гармонії з собою та зовнішнім світом. Водночас для Кристофера довіра з боку «Іншого» означає, що й сам протагоніст роману має поводитися в особливий спосіб, аби підтримувати довіру.

Поведінка Кристофера з точки зору традиційних стосунків, сформованих у суспільстві, може викликати неприйняття, гнів, агресію з боку інших (герой не здатний на компроміси, він не може приховувати чогось на прохання інших — будь-який вияв неправди викликає в юнакові неприйняття), проте вона завжди спрямована на те, аби інша людина отримала справжню допомогу або ж не потрапила в таку ситуацію, що стала б для неї джерелом проблем. «Жорстокість» підлітка насправді постає формою турботи, яку він виявляє в особливий спосіб, унеможлиблюючи будь-які форми «домовленостей», що містять хоча б найменший вияв неправди. У такому разі концепція «постправди», що оприявнює неможливість визначити, що є істинним, а що вигаданим у сучасному світі, не є проблемою для Кристофера. Стратегії його мислення постають захистом від форм маніпуляції свідомістю з боку віртуального середовища або медіа (чи й навіть літератури). Ситуація «постправди» виникає через наявність бар'єру між світом правди й реальністю, яка символічно позначає цей світ, перетворюючи його на змінену дійсність. Для протагоніста роману такого бар'єру не існує взагалі, зовнішній світ має бути повністю відтворений у мисленні таким, яким є, а мова постає лише каналом ретрансляції смислів, проте не їх перетворенням. Творча зміна реальності для Кристофера полягає в не мовній площині, а в площині когнітивних процесів, які пов'язують раніше відоме знання в нову систему, заповнюючи лакуни й видобуваючи у такий спосіб нові смисли.

У романі «Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона підліток ставить питання про те, що в суспільстві табу є закономірним явищем, оскільки більшість людей пізнають дійсність в емоційний, а не науково-аналітичний спосіб, притаманний протагоністові: «Але тіло Матері піддали кремації... <...> дим виходить крізь димар і потрапляє в повітря, і я інколи дивлюся на небо й думаю про те, що молекули Матері там, або в хмарах над Африкою....» [2, с. 38]. Будь-яка спроба емоційного пізнання накладає на дійсність певну редукацію, коли навколишній світ сприймається не через біологічні або фізичні закони чи закономірності, а в метафоризований спосіб. Так, Кристофер зауважує: «Я гадаю, що люди вірять у рай, оскільки їм не подобається думка про смерть, оскільки вони хочуть жити далі...» [2, с. 37]. «...вони (тобто люди — *Д.Д.*) часто просять «зберігати тишу», але не кажуть я довго треба зберігати тишу» [2, с. 33].

Бунт Кристофера проти літератури пов'язаний із неприйняттям метафоричного мислення, яке «поетизує» сузір'я, смерть, чорні діри: «А потім я подумав про те, як довго вчені не могли розгадати, чому вночі небо темне, хоча у Всесвіті є мільярди зірок і вони розташовані в будь-якому напрямку, куди б ви не дивилися, тому небо має бути сповнене зоряного сяйва, оскільки майже ніщо не може спинити світло дорогою до Землі» [2, с. 15]. У романі, по суті, ідеться про репрезентацію двох типів пізнання дійсності, й у майбутньому має переважати саме той спосіб, який побудований на емпіричній філософії та на аналітичних підходах. Посуело Іванкос зазначає: «Переважна більшість романів сьогодні зображує міського хлопця як протагоніста, це герой без визначних героїчних вчинків, у тісному повсякденному середовищі. <...> Проліферація особистих щоденників, особистих спогадів, щоденники поетів, романістів, автобіографій, справжніх або вигаданих <...> варто відзначити певне життєво-екзистенційне зміщення самого роману, матеріал сповнений ліричного егоцентричного викладу. Література особистого є головною

темою сьогодні, так само, як у шістдесятих роках була тема соціального роману» [8, с. 49-50]. В одному з пунктів теорії постмодерністської чуттєвості П. Іванкоса ідеться про «недовіру до літературності». Ця недовіра — факт того, що література більше не відчуває потреби шукати нові ресурси або експериментувати в пошуках оригінальності задля здивування реципієнта. Таким чином, маємо тексти з новим акцентом на сюжетах і персонажах. Х. Посуело Іванкос зауважує: «Сьогоднішній роман не приховує того, що література — це у принципі феномен штучний, і це добровільно приймається як відправна точка, вона хоче показати своє подвійне кодування: це продукт мови, але також і обігрування мови за допомогою пародії, аби знову відкрити себе або ж світ для себе» [8, с. 36].

Зображення моделей соціальної інтеракції між когнітивно нормальними людьми й тими, хто мають синдром Аспергера чи аутизм, позначається на особливій інтеграції людей, що взаємодіють у такому просторі: носій аутичного мислення прагне увібрати із зовнішнього світу здатність визначати підтекст у комунікації та розуміти його функції, виявляти емоції (емпатію тощо), натомість для інших важливо навчитися максимально точно аналізувати явища у потрібний момент, зокрема такий, що позначений важливістю обирати між двома полярними варіантами, від яких залежить людське життя. Водночас це сприяє розумінню людини з особливими потребами як «Іншого», а не «Чужого», хто має небезпеки для соціуму й чия поведінка є непередбачуваною тощо.

Кристофер у романі М. Геддона не може сприймати метафоричного мовлення й художніх фігур. Він не розрізняє мовлення, у якому вжито слова в переносному значенні або ж де наявна іронія чи сарказм. Для протагоніста роману «Дивний випадок із собакою вночі» таке мовлення містить неправду. «Я ніколи не брешу. Мати казала, що це тому, що я хороша людина. Але це не тому, що я хороша людина. Це тому, що я не вмю брехати» [2, с. 23]. Тобто, для Кристофера брехня – викривлення реальності, «щось, чого не було»,

«неправдиві історії про речі, яких ніколи не було» [2, с. 24]. Світ в уяві Кристофера, на його думку, — це максимально точне відображення навколишнього світу, протагоніст не бачить потреби в його переінакшенні. «Саме тому я такий вправний у шахах, математиці й логіці, оскільки більшість людей просто сліпі й вони не бачать багатьох речей, а в їхніх головах є велика кількість вільного простору, який вони заповнюють недоладними або дурними речами на кшталт «Боюся, я не вимкнув газ на плиті»» [2, с. 144].

Для Кристофера реальність не може існувати в режимі «альтернативної реальності»: «Інші люди також мають у своїх головах якісь образи. Але вони інакші, оскільки всі образи в моїй голові – це образи речей, які відбулися насправді. А інші люди мають у своїх головах образи речей, які насправді ніколи не відбувалися» [2, с. 81]. Проте протагоніст упевнений у тому, що у реальності, де немає людини, може існувати множинність, спричинена законами фізики, але не детермінована людською свідомістю, здатною сприймати дійсність не такою, якою та є насправді. Аутична свідомість не здатна розрізнити мовлення, яке побудоване на використанні слів у переносному значенні. Кристофер аналізує світ й те, що в ньому є «правдою», відповідно до критеріїв наукового мислення.

Кристофер має специфічне сприйняття трансцендентного у світі. Проте попри те, що протагоніст орієнтується на наукове сприйняття реальності, він не заперечує Бога. Образ бога в романі «Дивний випадок із собакою вночі» проблематизований, неоднозначний, проте не заперечений.

«Отець Пітерс сказав:

– Ну, коли я кажу, що рай не в цьому Всесвіті, то це в переносному сенсі. Мабуть, це насправді означає, що вони з Богом.

– А де тоді Бог? – спитав я.

І отець Пітерс пообіцяв, що ми поговоримо про це, якось іншим разом, коли буде більше часу» [2, с. 37]. Кристофер прагне зрозуміти роль і місце «Великого

Креатора» у світі, який у сприйнятті більшості перетворюється на ілюзорний, із точки Кристофера, символічний об'єкт. Таке пояснення не задовольняє протагоніста, який хоче зрозуміти принципи світобудови й погоджується з тим, що наразі його свідомість просто не знайшла потрібного правила, аби зрозуміти функціонування Бога: «<...> люди, які вірять у Бога, думають, що Бог заселив землю людьми, оскільки вони – кращі від тварин, але люди – це звичайні тварини, і вони еволюціонують у якихось інших тварин, які будуть розумніші й посадять людей в клітки, наче шимпанзе чи горил у зоопарку» [2, с. 165].

М. Геддон експлікує мислення Кристофера як особливу філософію, у якій знаходять вияви новий гуманізм і бажання конструювати світ у власній імагінативній реальності як світ упорядкований. Кожна людина трансформує реальність відповідно до власного життєвого досвіду, намірів та волі. Людина наділена здатністю сприймати цей світ і робити висновки, проектуючи власну поведінку, на основі своєї ж оцінки зовнішнього світу. Кантіанська філософія говорить про непізнаваність світу, який існує як річ-у-собі. Натомість Кристофер прагне вийти на інший рівень осмислення реальності: як світу, який не є світом-у-собі, принаймні не на тому рівні, як для інших людей. Гіперчутливий розум, наділений здатністю миттєво прораховувати кроки людей навколо і власні, перетворює юнака на людину, що має особливу адаптаційну стратегію до виживання у світі. І часом Кристофер зображений у романі не як травмована особистість або людина із певними вадами чи особливими потребами як сильний індивід, який несе відповідальність за вчинки і який готовий протистояти реальності у тих формах, що є природні для нього з огляду на особливості свідомості та психіки.

Особливого аналізу потребує мотив любові, репрезентований у романі М. Геддона. Кристофер у романі зображений як той, хто не потребує любові. Принаймні він сам ніколи не говорить про свою прив'язаність до батьків, про потребу бути зрозумілим, про підтримку з батьківського

боку. Навпаки, родина Кристофера тільки провокує в ньому бажання дедалі сильніше дистанціюватися від світу «нормальних» людських стосунків, які часто побудовані на брехні. Юнак у фіналі розумію, до якої неправди вдалися його батьки, щоб не травмувати сина, проте це уникнення правди викликає тільки ще більше неприйняття та агресію. Річ у тому, що Кристофер апіорі є людиною знання й суб'єктом правди, висловлюючись метафорично. Для нього висловлення неправди з чийогось боку свідчить про певні приховані наміри або ж її психологічну характеристику самого мовця-джерела неправди. Протагоніст ніколи не вдається до моральних оцінок тих, хто кажуть неправду, проте для юнака важливо розуміти все, що відбувається навколо нього. У такому разі висловлення неправди утруднює розуміння реальності навколо себе й призводить до дискомфорту.

Неправда — це незбіг між тим, що має місце насправді, й тим, як про реальність хтось відгукується. Порушення цієї єдності або «принципу простих чисел» — подразник для юнака-аутиста, який результує інтенсифікацією захисних реакцій. У такому разі, якщо припустити, що світ родини, зокрема, його батьків — це простір, побудований навколо любові, то Кристофер є тим, хто відмовляється від любові як чинника непорозуміння у світі. Любов для юнака означає небезпеку в зовнішній реальності, бо вона спонукає людей брехати, аби бути поруч. Ідеться про те, що любов має різні вияви інтенсивності: інколи люди, уже не маючи попередніх почуттів, живуть ніби за інерцією, підтримуючи гармонію в родині, проте це відбувається лише на поверховому рівні. Насправді члени родини змушені вдаватися до різних обманів і маніпуляцій. Для Кристофера така поведінка апіорі неприпустима, тому він є персонажем, який не може прийняти любові від інших.

Науковий розум юнака, його бажання встановлювати у всьому причинно-наслідковій зв'язки підказує, що любов аж ніяк не змінює людей на краще, тобто у випадку Кристофера «на краще» означало б у бік життя в режимі правди. І. Кант у

«Критиці чистого розуму» зазначав: «...досвід ніколи не надає своїм судженням істинної чи строгої всезагальності, він повідомляє їм тільки умовну і порівняльну всезагальність (через індукцію), так що це повинно, відповідно, означати наступне: наскільки нам досі відомо, винятків з того чи іншого правила не зустрічається. Отже, якщо яке-небудь судження мислиться як строго всезагальне, тобто так, що не допускається можливості виключення, то воно не виведене з досвіду, а є безумовно апіорним судженням. Отож, емпірична всезагальність є лише довільним підвищенням значущості судження від того ступеня, коли воно має силу для більшості випадків, на той ступінь, коли воно має силу для всіх випадків <...>. Отже, необхідність і строга всезагальність є вірними ознаками апіорного знання і нерозривно зв'язані одна з одною» [3, с. 80]. Кристофер постає персонажем, який прагне максимально дистанціюватися від власного досвіду. Категорія досвіду має кореляцію з категорією емоційності, даючи можливість сформувати судження, які мають силу для більшості випадків, проте не для всіх. Відповідно, коли людина потрапляє в складну ситуацію, пов'язану з вибором варіанту рішень, які складно спрогнозувати, керуючись власним досвідом, вона здатна обрати хибний варіант.

Саме так стається в ситуації розлучення батьків. Натомість Кристофер прагне орієнтуватися на ті судження, які не детерміновані емпіричною всезагальністю. Мислення юнака є прикладом розуму, який прагне пізнати апіорне знання, якому властиві не емпірична всезагальність і варіативність залежно від емоційного стану, у якому перебуває людина, а строга всезагальність і необхідність. Саме тому він абсолютизує й ідеалізує математику та теорії «простих чисел», яка, на думку протагоніста, дає йому можливість дійти безумовно апіорних суджень, які впливають не з досвіду, найчастіше позначеного емоційними чинниками, а зі строгого мислення. Емоційні чинники наявні в людині й схиляють її до надання значущості тим чи тим подіям у певних ситуаціях. Проте

перенесення цього досвіду на інші події за інших умов може мати негативний результат і аж ніяк не спричиниться до позитивного розв'язання проблеми, як це мало місце в іншій ситуації, яка сформувала певний досвід. Категорія досвіду суперечить концепції «чистого розуму», за І. Кантом, яка подібна до теорії «простих чисел» Кристофера і принципів його світорозуміння.

Історія його родини — яскравий приклад брехні, до якої вдається батько й мати, щоб не травмувати психіку хлопця. Розігрування смерті матері, на думку батьків, має уберегти хлопця від надмірних переживань, проте зображена в романі ситуація свідчить лише про те, що насправді батьки не розуміють принципів функціонування свідомості їх сина, який не може жити в неправді, тож історія зі смертю є ще більшим подразником, ніж повідомлення про смерть близької людини. Кристофер, як можна спостерігати в романі, значно легше ставиться до смерті як до біологічного феномену, ніж до неправди, якої він органічно не сприймає в силу специфіки мислення: «Я гадаю, що люди вірять у рай, оскільки їм не подобається думка про смерть, оскільки вони хочуть жити далі, а ще їм не подобається думка про те, що в їхні будинки заселяться інші люди та виникнуть їх речі на звалище» [2, с. 37]. На думку Кристофера, «коли люди помирають, їх інколи кладуть у домовини, а це означає, що вони не змішаються з землею, поки не прогниє дерево тої домовини» [2, с. 37].

Водночас було б неправильним заперечувати емпатії Кристофера, специфічні форми виявлення емоційного інтелекту до інших. Окремі вияви у поведінці юнака або ж його міркування засвідчують, що він здатний до гуманістичних учинків, до гуманістичного мислення, яке апріорі не є деструктивним, не містить у собі форм агресії й не пов'язане з намаганням людини продукувати конфліктність: «Я сказав, що зроблю листівку з побажаннями швидкого одужання, оскільки їх слід робити людям, які лежать у лікарнях» [2, с. 28].

Кристофера в романі зображено як персонажа, який виявляє, з одного боку, найпростіші реакції на втручання з боку зовнішнього світу. Під час нападів люті чи агресії він може ударити когось, що є найпростішою формою захисту від зовнішнього втручання. Не лише розум юнака прагне розкласти реальність навколо себе на найпростіші складники, які дають можливість вибудувати зрозумілу дійсність (юнака не лякає смерть як біологічний феномен, він може з легкістю міркувати над кремацією матерії й розвіяння її праху над Антарктикою, проте він відчуває страх у ситуації невідомості й зустрічі з іншими); на фізіологічному рівні він так само є «простим числом», який або перебуває в стані комунікації із зовнішнім світом відповідно до своїх уявлень про правду й людську поведінку, або замикається в собі, дистанціюючись від світу, або виявляє форми «агресивного захисту», як, наприклад, крик. Навіть батьки протагоніста роману мають дотримуватися певних правил, аби не провокувати конфліктних ситуацій: «Я поклав лакричні палички й батончик білого шоколаду до спеціальної скрині для їжі, яка стояла на полиці, і Батькові не дозволяється її торкатися, оскільки вона належить мені» [2, с. 69].

Висновки. Отже, реальність навколо Кристофера, керована ніцшеанською волею до влади, постає чинником конфліктів між людьми, які виявляють агресію і прагнуть підкорити «Іншого». Кристоферові чужа така агресія, як і чужим для юнака є бажання виявити власну волю, пригнічуючи або підкорюючи інших. Він — приклад людини, волевиявлення якої спрямоване тільки на власне вдосконалення, що є поштовхом до технологічного або наукового прогресу. Результати літературознавчого аналізу можуть бути використані у дослідженнях із психології, культурології та філософії літератури. Світогляд протагоніста роману М. Геддона має важливе значення для розуміння сучасного англійського літературного процесу як особливого дискурсу, у якому актуалізовано форми пізнання

людини й розуміння людського світосприйняття та комунікації зі світом.

Література

1. Висоцька Н.О. Єдність множинного. Американська література кінця XX – початку XXI століть у контексті культурного плюралізму / Наталія Олександрівна Висоцька. — Київ : Вид. центр КНЛУ, 2010. — 456 с.
2. Геддон М. Загадковий нічний інцидент із собакою [пер. з англ. Анастасія Рогоза] / Марк Геддон. — Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. — 221 с.
3. Кант І. Критика чистого розуму / Іммануїл Кант // Філософія: хрестоматія. — Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000. — С. 79-82.
4. Овчаренко Н. Постколоніальні проєкції канадської прози: монографія / Наталія Федорівна Овчаренко. — Одеса : Фенікс, 2018. — 512 с.
5. Шалагінов Б. Література і наука про літературу в сучасному відкритому суспільстві: проблемні точки / Борис Шалагінов // Всесвіт. — 2017. — №9-10. — С. 271-276.
6. Haddon M. The Curious Incident of the Dog in the Night-Time / Mark Haddon. — London : Vintage, 2004. — 226 p.
7. Latour B. We Have Never Been Modern / Bruno Latour. — Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1993. — 158 p.
8. Pozuelo Yvancos J. Ventanas de la ficción. Narrativa Hispánica, siglos XX y XXI / J. Pozuelo Yvancos. — Barcelona : Ediciones Península, 2004.
9. Vermeulen T., Van Den Akker R. "Notes on Metamodernism." / T. Vermeulen, R. Van Den Akker // Journal of Aesthetics and Culture 2.0. — 2010. — P.1-14.